

VOORGANGERS: DIERENARTSEN UIT VROEGER TIJD (8)

FRANCISCO DE LA REYNA

Veterinair verleden

Hoewel in deze rubriek getracht wordt om chronologisch te werken, waarbij tot nu toe aandacht is geschonken aan de Griekse en Romeinse/Italiaanse voorgangers, lijkt het wenselijk om na Ruini (1530-1592) een stapje terug te zetten in de tijd. De reden is dat de Spaanse veterinaire geschiedenis pas begrepen kan worden, indien men iets van de ontstaansgeschiedenis van het land weet.

Nadat het schiereiland eeuwenlang onder de heerschappij van allerlei mogendheden had gestaan, zoals de Foeniërs, de Romeinen, de Carthagers, de Vandalen en de Westgoten, riepen in 711 de adel en de clerus de Arabieren te hulp¹⁾. Dezen hebben enkele eeuwen een sterke stempel gedrukt op de Spaanse cultuur en wetenschap. In de 12e-13e eeuw hebben de Christenen de Moren het land uitgedreven op het zuidelijke deel na. Daarna hebben allerlei koninkrijkes zich verenigd tot één koninkrijk; eerst onder het huis Habsburg en daarna onder Bourbon.

Natuurlijk hebben de Griekse en de Romeinse veterinaire kennis wel invloed gehad op het diergeneeskundig denken van de Spanjaarden, maar de grootste invloed is ontegenzeggelijk van Arabische afkomst. De woorden voor dierenarts *albéitar* en voor diergeneeskunde *albeitería* zijn van Arabische afkomst. Taalkundig gezien hebben deze woorden de stam *vet*, overeenkomend met die van het Latijnse woord *veterinarius*.

In de 14e eeuw zien we de eerste Spaanse veterinaire geschriften verschijnen. Eén van de belangrijkste auteurs uit de 14e eeuw was ongetwijfeld Juan Alvarez Salamiella²⁾, als paardenarts in dienst van de graaf Béarn, afkomstig uit het gelijknamige district, een landschap tussen de Pyreneeën en Baskenland. Hij heeft een veterinair handschrift het licht doen zien, dat in een Spaanse en een Italiaanse versie is verspreid. De beide handschriften bevatten veel heldere afbeeldingen, die opheldering geven over de werkwijze van de middeleeuwse paardenarts.

In de 15e eeuw ontstaan de gilden¹⁾, die in de 16e eeuw hun grootste bloei hebben beleefd. Daar er te weinig dierenartsen waren om zelfstandige gilden te vormen, werden ze ingedeeld bij andere gilden, zoals in Valencia bij de zilversmeden.

Aan het einde van de 16e eeuw werd de macht van de Spaanse koningen steeds groter. De koningen (koning Ferdinand V van Aragon en koningin Isabella I van Castilië) besloten om examencommissies in te stellen voor onder andere artsen, chirurgen, apothekers en dierenartsen. Men noemde

zo'n commissie een *tribunaal*¹⁾. Voor de dierenartsen was dit het *Tribunal del Protoalbéiterato*, ingesteld op 13 april 1500.

Dit Tribunaal had onder andere de volgende doelstellingen:

¹⁾ R. Froehner. *Kulturgeschichte der Tierheilkunde*. Terra-Verlag, Konstanz, pp 382-3.

²⁾ A. von den Driesch. *Geschichte der Tiermedizin*. Callwey, München, 1989: 57-8.

³⁾ C. Sanz Egaña. *Veterinaria Española*. Espasa-Calpe, Madrid, 1941: 218-23.

⁴⁾ *Bicentenario de la Facultad de Veterinaria 1793-1993*. Madrid 1994: 23-7.

⁵⁾ M. Cordero de Campillo c.s., *Semblanzas Veterinarias*. Leon, 1973: 17-29.

⁶⁾ M. Herrero Rojo. *La Veterinaria en la Antigüedad*. Leon, 1991: 136-7.

- toe te zien dat examens op de juiste wijze werden afgenomen en dat examens, die door de gilden waren afgenomen, nietig werden verklaard;
- veterinaire examinatoren -protoalbítares genaamd- werden bij koninklijk besluit benoemd;
- het verlenen van de titels van hoefsmid en dierenarts.

Alleen zij, die in de koninklijke stallen werkten kwamen voor een benoeming tot lid van de commissie in aanmerking.

De commissie had geen enkele onderwijsopdracht. Men testte uitsluitend de praktische en theoretische kennis van de kandidaten en bij gunstige uitslag werd de beoogde titel verleend. Het was voor de studenten niet gemakkelijk om theoretische kennis te vergaren. Aanvankelijk kon men alleen over Griekse, Byzantijnse en Romeinse werken beschikken, maar deze waren moeilijk toegankelijk, daar ze her en der in kloosters werden bewaard. Praktische kennis werd verkregen bij hoefsmeden en dierenartsen.

Uit het feit, dat één van de doelstellingen was om examens nietig te verklaren, die door gilden waren afgenomen, mag worden geconcludeerd, dat ook reeds door de gilden de kwaliteit van het beroep beschermd werd. Hiermee was er in Spanje al zeer vroeg een unieke situatie.

Eén van de meest prominente leden van het Tribunal del Protoalbítares was ongetwijfeld *Francisco de la Reyna*⁵⁾, (1520?-1583?) waarschijnlijk afkomstig uit Zamorra. Hij was reeds op jonge leeftijd een man van hoog aanzien, wat onder andere mag blijken uit het feit dat hij al op 26-jarige leeftijd uitverkoren werd om als paardenarts in dienst van Alva te treden. Zijn tijdgenoten omschrijven hem als een zeer betrouwbaar mens, zeer humaan, gevoelig en trouw aan de christelijke beginselen. Omstreeks 1548 verscheen zijn levenswerk: *Libro de Albeytería*. Hiervan zijn in de loop van de jaren 14 edities verschenen. Het was niet alleen een standaardwerk voor dierenartsen en veterinaire studenten, maar ook voor medici. Het boek is generaties lang door kandidaten gebruikt ter voorbereiding van het theoretisch gedeelte van hun examen voor het Tribunal del Protoalbítares. Door zijn buitengewoon scherp observatievermogen slaagde hij er in om een belangrijke aanzet te geven aan het verklaren van de bloedsomloop. Hierdoor kan hij als de voorganger van Serveto en Harvey

worden beschouwd. Hoewel de bloedcirculatie een zeer belangrijk aspect van het boek is, moeten we volgens de auteur Sanz Egaña de algemene kwaliteit van het werk niet vergeten: helder geschreven, duidelijk proza en van een literaire waarde. Veel aandacht wordt geschonken aan exterieur, interne geneeskunde en de beoordeling van diergeneesmiddelen. De la Reyna kan als één van de voorlopers van de dierfysiologie worden beschouwd.

Ondanks veel politieke en godsdienstige stormen hebben de tribunalen eeuwenlang gefunctioneerd. De problemen kwamen toen in 1761 de eerste veeartsenijschool werd opgericht en wel in Lyon, Frankrijk. Enkele Spanjaarden gingen in 1766 kennis nemen van dit onderwijs en dit resulteerde in de oprichting van een veeartsenijschool in 1793 te Madrid¹⁾. De vraag werd nu, wie gerechtigd was om mensen te kwalificeren. Het belang van de protoalbítares was zonneklaar. Per jaar reikten zij een 400 titels uit. De prijs voor het ontvangen van de titel bedroeg voor een hoefsmid 539 realen en voor een dierenarts 567. Dit betekende voor een lid van het tribunaal een jaarinkomen van 20.000 peseta's (één peseta = 4 realen), wat een schril contrast opleverde tot het jaarinkomen van een leraar aan de veeartsenijschool dat 1000 peseta's bedroeg! De strijd tussen de School en het Tribunaal is uiteindelijk in 1835 beslecht ten gunste van het onderwijs met dien verstande, dat het Tribunaal nog tot 1850 examens mocht afnemen.

Deze rubriek wordt verzorgd door de leden van het Veterinair Historisch Genootschap.